

TRANSFORMACE KURIKULA V RÁMCI PROJEKTU PHARE „Reforma odborného vzdělávání“

Olga Kofroňová

Anotace: Článek se zabývá problematikou transformace kurikula odborného vzdělávání v rámci projektu PHARE „Reforma odborného vzdělávání“, který probíhal v letech 1994 - 98 na 19 středních odborných školách v ČR. Pozornost je věnována jak teoretické koncepci, tak i nejvýznamnějším inovačním aspektům, jako jsou klíčové dovednosti, modulové kurikulum a projektová výuka. Závěr tvoří pokus o zhodnocení významu projektu pro transformaci kurikula v celém systému středoškolského odborného vzdělávání v ČR.

Klíčová slova: kurikulum, základní kurikulum, školní kurikulum, modulové kurikulum, vzdělávací modul, vzdělávací program, klíčové dovednosti.

V letech 1994 - 1998 probíhala na 19 tzv. pilotních školách projektu PHARE řízená a monitorovaná transformace kurikula, která byla jednou z nejvýznamnějších součástí celého projektu vedle školení vyučujících, zajištění materiálního vybavení škol a rozvoje spolupráce se zahraničními školami. Lze říci, že se jednalo o komplexní projekt, který nemá v polistopadové době u nás obdoby, a to zejména proto, že byl soustavně monitorován, průběžně korigován a jeho výsledky byly vyhodnocovány. V průběhu byl též podroben evaluaci za účasti mnoha významných českých i zahraničních expertů. To vše bylo umožněno díky finanční podpoře v rámci programu PHARE Evropské unie. O průběhu projektu a jeho výsledcích existují obsáhlé zprávy zpracované ve Výzkumném ústavu odborného školství i publikované materiály vydané Národním vzdělávacím fondem. Vzhledem k tomu není cílem tohoto příspěvku zabývat se projektem jako takovým. Následující text bude proto zaměřen zejména na problematiku transformace kurikula pilotních škol. V červnu r. 1998 ukončili totiž

studium první studenti maturitních oborů, kteří studovali podle transformovaných kurikulů. To je vítaná příležitost k zhodnocení výsledků, přínosů i nedostatků.

Ideové zdroje

Transformace kurikula pilotních škol byla založena na dvou ideových zdrojích, které se vzájemně ovlivňovaly. Od r. 1991 byly ve VÚOŠ postupně rozpracovány principy transformace kurikula ve středoškolském odborném vzdělávání, založené na koncepci **dvoustupňového procesu tvorby kurikulárních projektů**. Tato koncepce včetně zpracovaného základního kurikula byla obhájena jako grantový projekt MŠMT v r. 1994. Dalším ideovým zdrojem byla tzv. **Strategická studie rozvoje odborného vzdělávání** vypracovaná v letech 1992 - 93 zahraničními experty ve spolupráci s VÚOŠ. Jednotlivé zdroje nyní popíšeme podrobněji.

Koncepce dvoustupňového kurikula zpracovaná ve VÚOŠ považuje za základní princip tvorby kurikula srovnatelnost výstupů odborného vzdělávání mezi školami, které

poskytují určitou úroveň vzdělání při zachování široké variability vzdělávací nabídky podle potřeb regionálního trhu práce, zájmů žáků a možností školy. Srovnatelnost výsledků vzdělání se přitom týká zejména požadavků na široký základ všeobecného a odborného vzdělávání a na klíčové dovednosti, které jsou předpokladem pro další celoživotní vzdělávání a pro mobilitu absolventů na trhu práce. Závazný rámec kurikula, který měl zajistit srovnatelnost výstupů, byl formulován v *základním kurikulu*. Na druhé straně byl umožněn vznik *školních kurikulů*, které tento povinný základ mohly konkretizovat ve vlastních vzdělávacích programech.

Požadavky vymezené v základním kurikulu byly formulovány diferencovaně s ohledem na:

- dosahované úrovně vzdělání (střední odborné a úplné střední odborné),
- směry vzdělávání (obsahové tematické okruhy studia, např. strojírenství, elektrotechnika, ekonomika ap.).

Tyto požadavky byly vymezeny v podobě:

- *obecné charakteristiky jednotlivých vzdělávacích úrovní* včetně vymezení délky vzdělávání ve vztahu k jednotlivým úrovním,
- *všeobecného vzdělávání*, tj. jeho podílu, vzdělávacích cílů a obsahových okruhů včetně jejich charakteristik pro jednotlivé oblasti všeobecného vzdělávání (jazykové, společenskovední, matematické, přírodovědné, estetické, tělesné kultury),
- *klíčových (obecně použitelných) dovedností* pro jednotlivé úrovně vzdělávání v podobě výchovně vzdělávacích cílů (komunikativní, personální a interpersonální dovednosti, řešení problémů, dovednost využívat informační technologie a numerické aplikace),
- *základů odborného vzdělávání* pro jednotlivé směry, tj. vzdělávací cíle a charakteristiky obsahových okruhů (20 směrů).

Jednotlivé složky základního kurikula tak vymezily nezbytný základ pro transformované kurikulum, ale zároveň ponechaly v konkrétních školních kurikulích široký prostor pro:

- přizpůsobení a dotvoření složky všeobecného vzdělávání podle potřeb navazujícího odborného vzdělávání,
- koncipování specifické části složky odborného vzdělávání podle potřeb předpokládaného konkrétního uplatnění absolventů na trhu práce.

Strategická studie obsahovala další doporučení pro transformaci kurikula odborného vzdělávání. Bylo to zejména:

- oddálení rozhodnutí žáka o budoucí specializaci, poskytnutí široce zaměřené předprofesní přípravy a informací pro volbu vzdělávací cesty,
- umožnění změny profesního zaměření žáků i v průběhu vzdělávání s minimální ztrátou času, s výstupy ze systému vzdělávání po jednotlivých letech,
- rozšíření nabídky vzdělávacích cest a variant vzdělávacího obsahu při zachování závazných cílových parametrů pro různé výstupní úrovně vzdělání,
- modulové pojetí kurikula,
- zvýšení vlivu škol na proces tvorby kurikula,
- zvýšení zainteresovanosti sociálních partnerů na výsledcích vzdělávání ve vazbě na požadavky trhu práce.

Z těchto obecných cílů byly specifikovány následující **hlavní inovační faktory**:

- * společně pojatý 1. ročník pro studijní i učební obory, tzn. vzdělávací nabídka, která zahrnovala jak studijní, tak i učební obory na každé pilotní škole, a tím umožnila odklad specializace,
- * posílení všeobecné složky učiva oproti složce odborné a zdůraznění obecného odborného základu v rámci profesní přípravy,

- * začlenění klíčových dovedností z oblasti sociální komunikace, personálních a interpersonálních vztahů, řešení problému, numerických aplikací a informační technologie do cílů a obsahu vzdělání,
- * zařazení tematiky „úvod do světa práce“,
- * možnost realizace modulového pojetí kurikula,
- * zapojení pedagogických pracovníků pilotních škol do tvorby kurikula.

Je tedy evidentní, že základní východiska obou zdrojů byla totožná, nejen proto, že autoři se při jejich zpracování vzájemně ovlivňovali. Lze říci, že zahrnují trendy, se kterými se setkáváme ve všech vyspělých systémech odborného vzdělávání v Evropě, přitom ovšem respektují výchozí stav kurikula odborného vzdělávání v České republice a možnosti i omezení jeho transformace.

Postup tvorby školních kurikulů

Základní kurikulum sloužilo tedy pedagogům jako závazný rámec pro projektování vlastních školních kurikulů pilotních škol. Tento proces začal na počátku r. 1994 a první žáci začali studovat v inovovaných vzdělávacích programech již od září téhož roku. Počáteční projektová příprava trvala tedy pouze osm měsíců a zahrnovala četné semináře a pracovní jednání jak k obsahu základního kurikula, tak k metodice jeho rozpracování do školních kurikulů. VÚOŠ plnil v tomto procesu metodickou, konzultační a evaluační funkci. Na přípravě školních kurikulů se podílely široké kolektivy učitelů ze všech pilotních škol, přičemž každá škola připravila vždy několik vzdělávacích programů různé výstupní úrovně podle svého odborného zaměření.

Zatímco v prvním roce projektových prací byl vytvořen základní koncept vzdělávacích programů a jeho rozpracování pro první ročník studia, každoročně se pak dotváře-

ly projekty vyšších ročníků a průběžně se hodnotily reálné zkušenosti na školách. Souběžně pracovali na modelovém školním kurikulu i pracovníci VÚOŠ a poskytovali školám výsledky spolu s potřebnými konzultacemi.

Školní kurikulum bylo zpracováno na jednotlivých pilotních školách jako jejich vlastní dokument, který byl předložen ke schválení MŠMT. Na základě metodických pokynů obsahuje následující části:

Schéma vzdělávacích cest ukazuje celkové spektrum možností vzdělávání, které škola nabízí. Je z něj patrná délka vzdělávání a různé možnosti návaznosti a prostupnosti vzdělávacích cest včetně uzlových bodů pro eventuální přestupy do jiné vzdělávací cesty. Ze schématu je též patrný způsob ukončení a možnosti, resp. úroveň předpokládaných výstupů.

Pro každý vzdělávací program byl pak zpracován **profil absolventa**, který poskytuje základní informace o výsledcích vzdělávání, a to v podobě všeobecných a odborných vědomostí a dovedností, které umožňují úspěšné vykonávání odborných činností a povolání, ke kterým je absolvent připravován.

Informaci orientovanou na proces výuky poskytuje **charakteristika vzdělávacího programu**. Nejpodstatnější částí charakteristiky je vymezení celkového pojetí a obecných cílů vzdělávacího programu. Dále jsou obsaženy konkrétnější charakteristiky obsahových složek, jejich struktura a těžiště a podány základní informace o organizaci výuky, metodických přístupech a způsobech hodnocení. Nedílnou součástí je i vymezení vstupních předpokladů žáků, event. další specifické nároky, např. zdravotní.

Učební plán představuje schéma kvantitativního rozvržení jednotlivých složek vzdělávání. Pro pilotní školy bylo závazné dodržet 30 - 33 týdenních vyučovacích hodin.

V kurikulu 1. ročníku byl dále povinný podíl minimálně 60 % všeobecného vzdělávání z celkového počtu vyučovacích hodin v ročníku.

Dále jsou součástí školního kurikula **učební osnovy, popř. vzdělávací moduly**, které jsou konkrétním a relativně podrobným rozpracováním výchovně vzdělávacích cílů a obsahu vzdělávání. Zatímco učební osnovy se zaměřují víceméně na vymezení obsahu, klade pojetí vzdělávacích modulů důraz zejména na vymezení vzdělávacích cílů, a to v podobě výsledků přípravy žáka a na způsoby jejich hodnocení. Nejvýznamnější inovací bylo, že učební osnovy 1. ročníku byly koncipovány společně pro několik směrů vzdělávání vyučovaných na škole a společně pro učební a studijní obory. Odborná složka 1. ročníku byla pak koncipována jako „úvod do světa práce“, tzn. seznámení žáků se světem práce v návaznosti na zaměření odborného vzdělávání poskytované školou.

Rozpracování klíčových dovedností ve školním kurikulu bylo pro všechny zúčastněné něčím zcela novým, protože klíčové dovednosti prolínají veškerou výukou s odpovědností všech učitelů. Byla navržena realizace cílů klíčových dovedností v rámci konkrétního obsahového okruhu či předmětu, při zpracování projektů, které jsou zadávány skupinám žáků na různá komplexní témata (mezipředmětového charakteru) nebo v rámci samostatného vzdělávacího modulu.

Výsledky procesu tvorby školních kurikulů na pilotních školách představují několikaletou práci více než 900 pedagogických pracovníků škol, kteří se do tohoto procesu postupně zapojovali. Tvorba školních kurikulů byla pro ně zcela novou záležitostí, což kladlo nároky na jejich školení a metodické vedení ze strany pracovníků VÚOŠ i dalších odborníků včetně zahraničních. Přesto se podařilo vytvořit více jak 100 vzdělávacích programů. Jejich počet se v průběhu projektu

ještě zvýšil, protože byly vytvořeny nastavbové vzdělávací programy i pro absolventy učebních oborů. Převážná většina vzdělávacích programů byla po posouzení ve VÚOŠ a schválení MŠMT realizována v pilotních školách. Došlo ovšem k určité korekci původních záměrů uváděných ve školních kurikulích s ohledem na počet a úroveň přijatých žáků. Všechny pilotní školy však akceptovaly požadavek nabídnout 2 vzdělávací úrovně, tj. učební obory a studijní obory a alespoň 2 směry odborného vzdělávání. Převážná část pilotních škol měla ovšem mnohem širší vzdělávací nabídku.

Modulové uspořádání kurikula

K významným inovacím, které byly realizovány v pilotních školách, patří modulové uspořádání kurikula, proto se o tomto pojetí zmíníme podrobněji. Přestože Strategická studie předpokládala aplikaci modulového uspořádání ve všech pilotních školách, byla školám s ohledem na náročnost tohoto přístupu ponechána volba. Na počátku tvorby svých školních kurikulů se mohly rozhodnout buď pro tvorbu učebních osnov pro vyučovací předměty, nebo pro tvorbu vzdělávacích modulů, nebo kombinaci těchto dvou přístupů. V přípravném období obdržely všechny školy metodické materiály, které byly zpracovány ve VÚOŠ již v předchozích letech a ověřeny při aplikaci v oblasti chemických oborů. Po zjištění, jak je tvorba vzdělávacích modulů náročná, se pro jejich aplikaci rozhodlo 8 škol, z nichž 5 uplatnilo vzdělávací moduly v rámci všeobecného i odborného vzdělávání, ostatní školy pouze v jedné z obou složek vzdělávání.

Modulový způsob rozpracování kurikula byl zvolen z toho důvodu, že dává příležitost vytvářet na školách variabilní vzdělávací nabídku odpovídající diferencovaným

pořebání škol, žáků a regionů, která různým způsobem a různými cestami vede k naplnění cílových požadavků základního kurikula. Využití modulů umožňuje přizpůsobit strukturu a obsah odborného vzdělávání rychlým změnám v požadovaných kvalifikacích, aniž by se muselo přerозdělit celé učivo v systému vyučovacíh předmětů. Modulově zpracované kurikulum tvoří samostatné jednotky - moduly, které je možno chápat jako prvky „stavebnice“ a vytvářet z nich různorodé sestavy. Vztahy mezi moduly jsou více či méně volné (existují určitá pravidla návaznosti), ale vždy jsou koncipovány tak, aby byly co nejpružnější a umožňovaly širokou paletu kombinací a co největší možnost volby. Modulový přístup je tak schopen poskytnout žádoucí flexibilitu i přesnost, bez které by taková flexibilita nemohla existovat.

Tato přednost je v modulově zpracovaném kurikulu zajištěna poměrně přesným vymezením každého modulu, a to zejména konkrétními požadavky na výsledky žáka, které by měl po absolvování každého modulu prokázat. Vzhledem k tomu má modulové kurikulum význam nejenom pro možnost větší variability v organizaci výuky, ale také význam didaktický. Největší přínos zpracování kurikula do modulů spočívá v tom, že umožňuje překonávat předmětové bariéry a koncipovat přirozené celky učiva ve vzájemných souvislostech. Moduly též ze samé své podstaty znamenají přesun pozornosti z obsahu vzdělávání na cíle vzdělávání.

Vzdělávací modul byl definován v metodických materiálech pro pilotní školy jako relativně ucelená část studia, která musí splňovat zejména tato základní kritéria:

- a) definovat (charakterizovat) určitý soubor učebních situací, učebních činností, učební látky ap.,
- b) mít svou vlastní specifikovanou funkci a jasně definované výchovně vzdělávací cíle,

c) být schopna zapojení do rozmanitých vzdělávacích cest či směrů studia.

Poslední uvedená charakteristika modulu je nejpodstatnější. Odlišuje modul např. od učební osnovy vyučovacího předmětu. Učební osnovy jsou koncipovány z hlediska zvládnutí určitého studijního či učebníh oboru, tzn. jsou určeny k začlenění převážně do jediné předem známé struktury tohoto oboru. Jsou poznamenány tím, jaké učivo jim předchází, i tím, jaké následuje. Modul by měl mít na rozdíl od nich do značné míry samostatnou existenci. Je nutno ho chápat nikoli jako prvek určité jediné a jasně definované struktury, ale ve vztahu k různým kontextům a vzdělávacím cestám, kde může najít široké uplatnění.

Proto je velice důležité jasně definování výchovně vzdělávacích cílů, kterých mají dosáhnout žáci po absolvování modulu. Je to důležité nejen z hlediska výuky, ale zejména proto, aby se objasnilo, jak a čím konkrétní modul může přispět celému výchovně vzdělávacímu procesu. Bez splnění tohoto požadavku by byla modulová struktura značně nepřehledná a matoucí.

Vzhledem k tomu byla v metodických materiálech pro školy stanovena požadovaná struktura každého vzdělávacíh modulu:

1. Úkolem **vstupní části** vzdělávacíh modulu je informovat o tom, jakým způsobem, v jakých souvislostech a pro jaký účel jej lze použít. Obsahuje zejména vstupní předpoklady, tj. vědomosti a dovednosti, bez jejichž zvládnutí by měl student obtíže při studiu.
2. Nejpodstatnější částí **jádra modulu** je vymezení předpokládaných výsledků po absolvování modulu, a to v podobě výchovně vzdělávacích cílů. Tyto cíle by měly být formulovány jasně a zřetelně, aby byly kontrolovatelné a umožnily srovnávání výsledků. Obsah modulu pak zahrnuje výčet doporučených témat a námětů, které

by měly přispět ke zvládnutí požadovaných výsledků.

3. **Výstupní systém** je velmi důležitá součást každého modulu. Obsahuje kritéria, kterým student musí vyhovět, má-li absolvovat daný modul. Vedle toho může obsahovat i návrhy úkolů, kterými má být student pověřen při ověřování výsledků výuky, resp. při zkoušení.

Z uvedeného pojetí je patrné, že se jedná o podstatný zásah do procesu tvorby kurikula a následně i do organizace výuky ve školách. Vzhledem k tomu došlo k určitému přizpůsobení modulového pojetí možnostem a zkušenostem tvůrců školních kurikulů na pilotních školách. Také existující školská legislativa vyžadující týdenní rozvrh hodin s pravidelným střídáním vyučovacích předmětů v návaznosti na úvahy učitelů znemožnila plné uplatnění modulového kurikula a jeho výhod zejména v oblasti flexibility. Převážně byly tedy zpracovány moduly v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů a sestaveny do relativně stabilního vzdělávacího programu. Ani modelovému vzdělávacímu programu, který byl zpracován ve VÚOŠ, se tuto bariéru z uvedených důvodů nepodařilo překonat. Přes tato omezení a velkou náročnost přípravy modulového kurikula byl učitelé pilotních škol hodnocen přínos modulového uspořádání velmi pozitivně zejména v oblasti didaktické.

Klíčové dovednosti v kurikulu pilotních škol

K dalším významným inovacím v kurikulu pilotních škol patří zařazení tzv. klíčových dovedností, které jsou chápány v základním kurikulu jako zvláštní kategorie integrujících výchovně vzdělávacích cílů, které vycházejí z požadavků na obecnější kvalifikační předpoklady pro uplatnění na trhu práce. Lze je charakterizovat těmito atributy:

- mají ucelený a nadpředmětový charakter,

- mají dlouhodobou platnost při praktickém využití,
- směřují ke zvýšení míry adaptability člověka v měnícím se prostředí,
- jejich osvojení souvisí velmi úzce s celkovou vzdělaností úrovní žáka,
- jejich realizace se projeví zejména v inovaci způsobu vzdělávání celkovým přiblížením práce žáků ve škole reálným pracovním podmínkám.

V rámci základního kurikula byly vymezeny cíle jednotlivých klíčových dovedností, které následně pilotní školy rozpracovaly ve školních kurikulích. Jednalo se o tyto soubory dovedností:

Komunikativní dovednosti - dovednosti vyjadřovat se ústně a písemně přiměřeně situaci, zpracovávat písemný materiál, vysvětlovat a znázorňovat, číst s porozuměním a využívat informací získaných četbou.

Personální a interpersonální dovednosti

- personální: dovednost zdokonalovat vlastní učení a výkonnost, dovednost využívat sebezpoznání, sebekontroly a seberegulace,
- interpersonální: dovednost pracovat s druhými lidmi na dosažení kolektivních cílů, přijímat odpovědnost za vlastní práci i za práci ostatních.

Dovednosti řešit problémy a problémové situace - identifikovat a analyzovat problémy, zvažovat možnosti jejich řešení, vybírat a navrhnout řešení optimální v daném kontextu, stanovovat a dodržovat efektivní postupy při realizaci řešení.

Numerické aplikace - dovednost používat různé aritmetické a statistické postupy důležité pro řešení praktických situací.

Dovednost využívat informačních technologií - dovednost pracovat s osobním počítačem, využívat rozmanitých informačních zdrojů a informací různého druhu a charakteru v pracovním a mimopracovním životě.

Ve VÚOŠ byla vypracována metodika, ve které byly školám nabídnuty tři možnosti,

jak rozpracovat cíle klíčových dovedností do školních kurikulí. Vzhledem k tomu, že klíčové dovednosti prolínají veškerou výukou s odpovědností všech učitelů, jeví se jako nejvhodnější pro jejich rozvíjení **projektová výuka**. Při realizaci žákovských projektů, které jsou zadávány skupinám žáků na různá komplexní témata (mezipředmětového charakteru), se mohou integrovaně rozvíjet všechny klíčové dovednosti. V případě, že by některá z klíčových dovedností byla natolik podstatná pro daný vzdělávací program (např. komunikace pro některé obory služeb), bylo doporučeno zpracovat **samostatnou** učební osnovu nebo vzdělávací modul pro její intenzivní rozvoj. Třetí možností bylo **vytypování** těch obsahových okruhů či předmětů, v kterých bude určitá klíčová dovednost především rozvíjena.

Zatímco na počátku tvorby školních kurikulí se pro uplatnění žákovských projektů ve výuce rozhodlo pouze minimum škol, ve vyšších ročnících se postupně zapojovaly ostatní, takže ve 3. ročníku se již realizovalo více jak 150 tematicky různých projektů na 16 školách. Velmi kladně byl učiteli hodnocen zejména fakt, že rámec činnosti, které musí jednotliví žáci při řešení projektu plnit, velmi často přesahuje prostředí školy a zasahuje do skutečné sféry jejich budoucího pracovního uplatnění.

Přes počáteční nedůvěru se tedy klíčové dovednosti staly integrální součástí školních kurikulí pilotních škol a tyto školy udělaly významnou průkopnickou práci při hledání možností jejich uplatnění ve vyučovacím procesu. Významné a podnětné bylo pak i využití výsledků projektových prací žáků při závěrečných učňovských zkouškách i při maturitních zkouškách na některých odborných školách. Jedna z pilotních škol založila dokonce na projektech celou odbornou část maturitní zkoušky.

Monitorování a vyhodnocování

Jak už bylo výše naznačeno, celý projekt byl průběžně monitorován a vyhodnocován. Tímto úkolem byl pověřen tým Výzkumného ústavu odborného školství. Není možné zabývat se zde všemi aktivitami, které byly v rámci monitorování realizovány. Pokusím se pouze naznačit nejpodstatnější z nich v oblasti tvorby kurikula.

Evaluace základního kurikula probíhala ve spolupráci s učiteli pilotních škol a v jejím rámci byly jednotlivě hodnoceny všechny vzdělávací cíle a obsahové okruhy základního kurikula z hlediska jejich přiměřenosti a splnitelnosti ve výuce. Na základě výsledků bylo ještě před schválením MŠMT základní kurikulum upraveno tak, aby cíle byly splnitelné pro většinu žáků příslušné vzdělávací úrovně.

Analýza a posuzování školních kurikulí pilotních škol probíhalo každoročně ve VÚOŠ, protože školní kurikula byla tvořena postupně po jednotlivých ročnících. Odborníci z jednotlivých oblastí odborného vzdělávání (pracovníci VÚOŠ) hodnotili zejména, nakolik jsou jednotlivé vzdělávací programy v souladu s požadavky základního kurikula a nakolik naplňují kvalifikační požadavky profesí požadovaných na trhu práce. Tento několikastupňový proces posouzení, konzultací s autory a následných úprav školních kurikulí vždy předcházeli jejich schválení MŠMT pro výuku na pilotních školách v daném roce.

Monitoring zavádění školních kurikulí v jednotlivých ročnících byl založen na dotaznících a rozhovorech s řediteli a učiteli pilotních škol. Byly sledovány zejména otázky týkající se dosahování výchovně vzdělávacích cílů se speciálním zřetelům ke klíčovým dovednostem, otázky organizace modulové výuky, otázky projektové výuky, spolupráce se sociálními partnery a další aspekty.

Dále byla sledována populace žáků pilotních škol, okolnosti volby jejich další vzdělávací cesty po absolvování integrovaného 1. ročníku, prospěchové ukazatele ap.

Velká pozornost byla věnována koncepci a sledování závěrečných učňovských zkoušek a maturitních zkoušek. Pilotní školy měly možnost navrhnout úpravy realizace těchto zkoušek ve vazbě na svá školní kurikula, ovšem při respektování existujících legislativních pravidel pro ukončování studia na středních školách. Návrhy se týkaly zejména účasti sociálních partnerů při závěrečných zkouškách a komplexního pojetí maturity s využitím projektů, které žáci zpracovali v průběhu studia nebo speciálně pro účel výstupní certifikace. Pozorování závěrečných učňovských zkoušek a maturitních zkoušek realizované pracovníky VÚOŠ ovšem ukázalo, že se prakticky nevyskytly výraznější rozdíly od ostatních škol.

Nelze vyjmenovat mnoho dalších aktivit, zejména seminářů a konzultací, které výrazně přispívaly k výměně názorů a zkušeností všech zainteresovaných na pilotních školách, ve VÚOŠ a dalších partnerů.

Ještě před ukončením projektu byla realizována nezávislá evaluace celého projektu, na které se podíleli čeští i zahraniční experti. Předmětem evaluace byly všechny aspekty projektu včetně financování a řízení, legislativních problémů, role sociálních partnerů ap. Výsledkem této evaluace shrnutým v publikaci „Od pilotních škol k reformní strategii“ bylo zhodnocení celého projektu zejména z hlediska jeho přínosu pro reformu celého systému odborného vzdělávání.

Význam pro transformaci kurikula v rámci celého systému odborného vzdělávání

Postupně se ukazuje, že projekt PHARE má a bude mít podstatný vliv na

reformu kurikula odborného vzdělávání v ČR. V jeho rámci bylo především umožněno ověření koncepce dvoustupňového kurikula.

Bylo ověřeno, že závazný rámec výchovně vzdělávacích cílů a obsahových okruhů daný základním kurikulem umožňuje zajistit srovnatelnost všobecného vzdělání a základů odborného vzdělání podle jednotlivých výstupních úrovní. Jako vzdělávací standard může být základní kurikulum východiskem pro tvorbu školních kurikulů a pro tvorbu příslušných evaluačních nástrojů. Přiměřenost požadavků základního kurikula byla evaluována na druhé i na třetí úrovni odborného vzdělávání. Na základě těchto výsledků bylo **základní kurikulum přijato jako standard středoškolského odborného vzdělávání** s platností od 1. 1. 1998 pro všechny nově schvalované vzdělávací programy v systému středoškolského odborného vzdělávání.

Tvorba školních kurikulů na pilotních školách byla procesem, kde byly ověřeny možnosti a meze účasti vyučujících, příp. sociálních partnerů na tvorbě kurikulů jednotlivých škol. Tento náročný proces rozhodně vedl ke zvýšení autonomie pilotních škol a rozšíření jejich vzdělávací nabídky. Aktivní účast vyučujících byla ze strany škol pozitivně hodnocena, přesto však zkušenosti ukázaly na potřebu zpracovat obecně použitelné modelové vzdělávací programy pro školy, které si z různých důvodů na tento náročný proces netroufají. Výsledkem tohoto procesu je **schválení 170 nových vzdělávacích programů** zpracovaných na pilotních školách k obecnému použití na ostatních školách.

Klíčové dovednosti se staly integrální součástí základního kurikula, tedy i standardu středoškolského odborného vzdělávání. Stanou se postupně integrální součástí každého nově vytvářeného vzdělávacího

programu. Zde sehraji zkušenosti pilotních škol zásadní roli. Na jejich základě byly také zpracovány metodické materiály pro školy, které obsahují mj. příklady žákovských projektů úspěšně řešených na pilotních školách. Tím by měly zkušenosti pilotních škol přispět i v oblasti zvýšení metodické úrovně vzdělávacího procesu, přestože v této oblasti existují stále velké rezervy.

Bez výraznějšího rozšíření v celém systému zůstává ovšem modulový způsob výuky. Je to zejména z důvodu existující tradice, vysoké náročnosti přípravy kurikula, ale především z legislativních důvodů, které brání jeho širšímu rozšíření.

Většina středních odborných škol měla možnost seznámit se s výsledky pilotních škol na řadě *regionálních seminářů*, kterých se zúčastnili učitelé pilotních škol a seznamovali zájemce s přednostmi i úskalími tvorby i realizace nových školních kurikulů.

Na základě projektu výše zmíněné evaluace dále vznikl koncepční materiál „Vzděláváním k prosperitě“, který byl po celonárodní diskusí přepracován do podoby „**Programu transformace odborného vzdělávání v ČR**“ a měl by sloužit jako strategie dalšího rozvoje odborného vzdělávání.

Literatura (podle roku vydání):

- Birks Sinclair Ltd.: Strategická studie odborného vzdělávání a přípravy. Praha, 1993. 129 s.
- KOFRONOVÁ, O.: Postup tvorby školního kurikula pro pilotní školy programu PHARE. Praha, VÚOŠ 1994. 23 s.
- KUBÁTOVÁ, H. a kol.: Zpráva za 1. ročník experimentu PHARE. Praha, VÚOŠ 1995. 31 s.
- KUBÁTOVÁ, H. a kol.: Průběžná zpráva PHARE VET (za šk. rok 1995/96). Praha, VÚOŠ 1996. 29 s.
- KUBÁTOVÁ, H. a kol.: Zpráva z experimentu PHARE VET. Praha, VÚOŠ 1997. 30 s.
- VOJTĚCH, J. - KOFRONOVÁ, O.: Evaluace základního kurikula pilotních škol PHARE. Praha, VÚOŠ 1997.
- Standard středoškolského odborného vzdělávání - základní kurikulum. Praha, MŠMT 1997. 101 s.
- Od pilotních škol k reformní strategii. Praha, Fragment 1997.
- KUBÁTOVÁ, H. a kol.: Závěrečná zpráva z experimentu PHARE VET. Praha, VÚOŠ 1998. 17 s.